

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizmda tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузиева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rne	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	

HUDUDLAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQ SALOHIYATINI OSHIRISHNING NAZARIY JIHATLARI

E. N. Raximov

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti

Annotatsiya: Maqolada hududlarning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlari yoritilgan. Iqtisodiy xavfsizlik va soliq salohiyatiga oid ilmiy tadqiqotlar natijalari o'z aksini topgan. Shuningdek, hududlarning cheklangan soliq salohiyati soliq stavkalarining maksimumida, soliqqa tortishda minimal imtiyozlar, ya'ni soliqqa tortishning fiskal funksiyasi ustuvorliklari sharoitida ta'minlanishi yoritilgan. Mavzu bo'yicha muhim xulosalar va amaliy tavsiyalar shakllantirildi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy xavfsizlik, soliq salohiyati, soliq bazasi, soliq tushumlari, yalpi hududiy mahsulot, moliyaviy salohiyat, byudjet-soliq salohiyati, hududiy soliq salohiyati, soliq tizimi.

Abstract: The article discusses the theoretical aspects of increasing the economic security of regions. The results of scientific research on economic security and tax potential are reflected. It is also explained that the limited tax capabilities of the regions are ensured in the field of tax collection, minimal benefits for tax collection, that is, within the framework of the functional function of tax collection. Important conclusions and practical recommendations were drawn on the topic.

Key words: economic security, tax potential, tax base, tax revenues, gross regional product, financial potential, fiscal potential, tax potential of the region, tax system.

Аннотация: В статье рассмотрены теоретические аспекты повышения экономической безопасности регионов. Отражены результаты научных исследований по вопросам экономической безопасности и налогового потенциала. Также поясняется, что ограниченность налоговых возможностей регионов обеспечивается в сфере сбора налогов, минимальных льгот по сбору налогов, то есть в рамках функциональной функции сбора налогов. По теме были сформированы важные выводы и практические рекомендации.

Ключевые слова: экономическая безопасность, налоговый потенциал, налоговая база, налоговые поступления, валовой региональный продукт, финансовый потенциал, бюджетно-налоговый потенциал, налоговый потенциал региона, налоговая система.

KIRISH

Har bir mamlakat va uning hududlaridagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati respublika va mahalliy byudjet daromadlarining asosiy qismini tashkil etuvchi soliqlar tushumiga bog'liqdir. Bu borada soliq bazasi, mamlakat byudjet tizimining barcha darajalaridagi soliq tushumlarining dinamikasi asosida shakllangan soliq salohiyatidan samarali foydalanish muhim o'rin egallaydi. Bu jarayonda, albatta, soliqlarni rejalashtirish va soliq tushumlarini prognozlashtirishning maqbul tizimlaridan foydalanish, shu jumladan salohiyatli daromadlar darajasi haqidagi ma'lumotlarni yaratish muhimdir.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan holda aytish mumkinki, hududlarning iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish darajasiga bevosita ta'sir etuvchi omil- hududlarning soliq salohiyati va uni oshirishdir. Shu sababli, mazkur tushuncha, ya'ni "soliq salohiyati" kategoriyasining nazariy mazmun-mohiyatini ko'rib o'tishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Soliq tushumlarini prognoz qilish metodologiyasini takomillashtirish yo'nalishida tadqiqot olib borgan respublikamiz iqtisodchi olimlaridan S.Xudoyqulov tomonidan berilgan ta'rifga ko'ra, "soliq salohiyati – milliy xo'jalik, hududlar, yuridik va jismoniy shaxs sifatida soliq majburiyati yuklatilgan shaxslarning davlatning byudjet-soliq siyosati doirasida hamda amaldagi soliq qonunchiligi bo'yicha o'zlariga yuklatilgan soliq majburiyatini to'lash imkoniyati, shuningdek, davlat tomonidan soliqlarning adolatlilik tamoyili buzilmagan holda byudjetga

maksimal darajada soliqlarni jalb etish mumkin bo'lgan imkoniyatdir". Bundan tashqari, olim o'z qarashlarida soliq salohiyati va davlat byudjetini o'zaro bir-biriga aloqador deb hisoblab, hududlarning soliq salohiyatini oshirish jarayonida davlat byudjetini mexanizm sifatida "barometr" ekanligini ta'kidlaydi (1-rasm).

1-rasm: Soliq salohiyati va byudjet tizimining o'zaro aloqadorligi

Byudjetlar orqali bir hududdan olingan mablag'larni investitsiya qilish orqali hududlarning soliq salohiyati bo'yicha o'zaro tabaqalashuvi chuqurlashishining oldi olinadi. Bundan tashqari, davlat byudjeti soliq salohiyatining umumiy va real hajmini ham o'lchab beradi. Soliq salohiyati va byudjet tizimi o'rtasidagi o'zaro nisbat va aks ta'sir munosabatlari samaradorligi soliqlarning adolatlilik tamoyilining muvozanat sifatida o'rnatilishi va namoyon bo'lishidir.

Byudjet daromadlari barqarorligini ta'minlashda hududlar soliq salohiyatini oshirish yo'nalishlari borasida ilmiy izlanishlar olib borgan L.Bozorovning talqinicha, hudud soliq potentsiali – soliq qonunchiligining amal qilishi sharoitida tahlil etilayotgan davrdagi soliq, boj to'lovlarining ehtimol qilinadigan maksimal summasi, shuningdek soliq va bojxona organlarining nazorat ishlari natijalari bo'yicha qo'shimcha hisoblangan soliq to'lovlari summalari, ya'ni bu haqiqiy yig'ilgan soliqlar miqdori bilan byudjet daromadlarini potentsial to'planishining qobiliyati o'rtasidagi farqdir.

Mazkur yo'nalishda, ilmiy izlanishlar olib borgan mahalliy tadqiqotchilardan F.Valixanovning fikricha, soliq salohiyatini shakllantirish va baholashda ushbu tushunchani keng va tor ma'noda talqin qilish imkoniyatini hisobga olish tavsiya etiladi. Keng ma'noda soliq salohiyati – bu hududning soliqqa tortiladigan resuslarining umumiy miqdoridir. Huquqiy jihatdan qaranganda soliq salohiyati amaldagi qonunchilik doirasida hisoblanishi va to'liq byudjetga undirilishi mumkin bo'lgan soliqlar va yig'implarning miqdorini bildiradi.

Rossiyalik olimlardan A.Simonovning ta'kidlashicha, hududlarning soliq potentsiali hududlardagi ishlab chiqarish soliyatiga, ya'ni xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlab chiqarish faoliyati natijalari bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi. Bundan tashqari, hududlarning soliq salohiyati mavjud soliq bazasining miqdori, bu borada qonuniy jihatdan ro'yxatdan o'tkazilgan korxonalar, tadbirkorlik subyektlaridan undiriladigan soliq miqdori darajasi, jismoniy shaxslarning daromadlari miqdori, yaratilgan qo'shimcha qiymat miqdorlari, mavjud mulklarning amaldagi qiymati hamda hududning tabiiy zaxiralariga ega ekanligi bilan tavsiflanishi maqsadga muvofiqdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida korxonalar bankrotlik risklarini baholash uchun mavjud modellar tahlili o'tkazildi unda guruhlash, taqqoslama tahlil, statistik tahlil kabi metodlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijlik iqtisodchi olimlardan T.Saprikina va D.Lisitskiy tomonidan bildirilgan mulozalarga asosan, hududlarning soliq salohiyati nisbiy tushuncha bo'ib, u mamlakat hududlarida mavjud undirilishi rejalashtirilgan soliqlarning undirilish bo'yicha mavjud imkoniyatini o'zida aks etirib, u hududning yoki mamlakatning yalpi ichki (hududiy) mahsulot (YAIM/YAHM)ga nisbatan aniqlanishi maqsadga muvofiqdir.

$$CC = \frac{\sum CX}{\text{YAHM}} * 100\% \quad (1)$$

bu yerda: SS – soliq salohiyati (potensial), foizlarda;
SH – umumiy soliqlarning hajmi;
YAHM – yalpi hududiy mahsulot.

Shuningdek, moliya va soliq sohasidagi xorijiy olimlar I. Bernar, J.K. Kolli tomonidan “salohiyat” ta’rifining talqini esa ixtiyoridagi mablag’lar, salohiyatli imkoniyatlar majmuidir, degan ta’rif bilan mos keladi.

Yana bir guruh iqtisodchi olimlarning fikricha, “soliq salohiyati” inglizcha so’z “tax sarasity” – “soliq qobiliyat-i”ga mos kelib, ma’lum bir ma’muriy birlik doirasida soliq bazasining davlat, hudud, mahalliy tuzilmalar byudjet tizimiga soliq daromadlarini etkazib berish qobiliyati bilan aniqlanadi.

Bundan tashqari, ko’plab moliviy-iqtisodiy ilmiy adabiyotlarda va rasmiy nashrlarda soliq to’lovchi subyektlarning fiskal imkoniyatlarini aks ettiruvchi “soliq salohiyati”ga bevosita aloqador bo’lgan yana ikkita muhim tushuncha qo’llaniladi: soliq bazasi (resurslari) va soliq stavkasi o’zaro harakatining natijasi hisoblangan “soliq bazasi” va “soliq tushumlari” kategoriyalari qo’llaniladi. Ushbu soliq salohiyati tarkibiga kiruvchi ikki tushunchani farqlash zarur. Soliq resurslarini soliq bazasining mavjud darajasi hajmi sifatida qarash ko’zda tutilsa, soliq tushumlari amaldagi soliq tizimi tamoyillari bilan asoslangan soliq daromadlari safarbarlikning ehtimollik darajasini tavsiflaydi (2-rasm).

2-rasm: Iqtisodiy adabiyotlarda hududning “soliq salohiyati” kategoriyasi tarkibi¹

Soliq bazasi – soliq solish obyektining qiymat, fizik yoki boshqa xususiyatini ifodalaydi. Soliq bazasi quyidagi hollarda tovarlarning (xizmatlarning) O’zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo’mitasi tomonidan belgilangan tartibga muvofiq aniqlanadigan bozor qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi:

- 1) tovarlarni (xizmatlarni) boshqa tovarlarga (xizmatlarga) ayirboshlab realizatsiya qilishda;
- 2) agar soliq Kodeksining 239-moddasi birinchi qismi 2-bandida yoki ikkinchi qismining 2-bandida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo’lsa, tovarlarni (xizmatlarni) bepul berishda (ko’rsatishda);
- 3) yuridik shaxsning mol-mulkidan soliq Kodeksining 239-moddasi to’rtinchi qismi 6-bandiga muvofiq shaxsiy maqsadlarda foydalanishda.

Soliq tushumi masalalari dolzarbligi iqtisodiy siyosatni amalga oshirishda fiskal va rag’batlantiruvchi vazifalarni o’zaro mutanosibligini topishdan iborat. Odatda milliy iqtisodiyotda soliq tushumi umumlashgan ko’rsatkich soliq daromadlarini yoki umumlashtirilgan byudjet daromadlarini YAIMga nisbati bilan belgilanadi. Soliq tushumini umumlashgan ko’rsatkichi iqtisodiyotga davlat aralashuvining fiskal darajasini ko’rsatadi. Demak, “soliq salohiyati” kategoriyasi “soliqqa tortiladigan resurslar” va “soliq tushumlari”ga nisbatan ancha kengroq tushuncha, chunki salohiyat soliq yig’ish uchun salohiyat imkoniyatlari va vaziyatlarning to’liq yig’indisini aks ettiradi.

Hududlarning soliq salohiyati borasidagi nazariy qarashlar davomida olib borilgan tadqiqotlar natijasida ma’lum bo’ldiki, iqtisodchi-olim E.S.Osipova “soliq salohiyati” kategoriyasi mazmunini kengroq yoritish maqsadida ushbu tushunchaga bog’liq holatlarni tasniflash amaliyotini qo’llagan. Uning fikriga ko’ra, soliq salohiyatining o’zaro bog’liq tizimi quyidagilarni o’z ichiga oladi:

- yaratilgan soliqlar – barcha soliqlarning yig’indisi bo’yicha hudud territoriyasidagi iqtisodiy subyektlar, jismoniy shaxslar tomonidan yaratiladigan “soliq salohiyati”;
- taxmin qilingan soliqlar – respublika subyektlari moliyaviy-iqtisodiy loyihalarini ta’minlash uchun byudjet turlari bo’yicha daromad tushumlarini taqsimlashning amaldagi me’yorlariga asosan hisoblanadigan “soliq salohiyati”;

¹ Muallif tomonidan ilmiy tadqiqotlar natijasida tuzilgan.

- amalga oshirilgan soliqlar – byudjet va byudjetdan tashqari fondlarga tushgan soliq daromadlari yig'indisi sifatida o'rnatiladigan haqiqiy "soliq salohiyati";
- nominal soliqlar – amaldagi me'yoriy-qonuniy tartibga solish tizimi va ishlab chiqarish moliviy resurslaridan maksimal foydalanish sharoitida yaratilgan" soliq salohiyati".

Yuqoridagilar asosidagi mantiqiy fikrlash shuni ko'rsatdiki, "moliyaviy salohiyat → byudjet-soliq salohiyati → soliq salohiyati" tizim soliq salohiyatining tuzilmaviy tizimini tavsiflaydi.

Muallif fikricha, olib borilgan ilmiy-tadqiqotlar doirasida fikrlarni umumlashtirib hududiy soliq salohiyatining turlarini quyidagicha ifodalash mumkin:

Hududning soliq salohiyati - bu hududdagi mavjud soliq bazasiga asoslangan holda, iqtisodiy faoliyat subyektlariga salbiy ta'sir ko'rsatmagan holda, soliq tushumlarini byudjet tizimiga ko'paytirishga qaratilgan hududiy moliyaviy imkoniyatlar.		
Turlari	Umumiy belgilari	Xususiy belgilari
Maqsadli soliq salohiyati	Hududdagi xo'jalik yurituvchi subyektlarining yuqori soliq faolligi sharoitida soliq tushumlarining potensial darajasi, optimal soliq yukiga iqtisodiy rivojlanish va tadbirkorlik faoliyati ustuvor yo'nalishlari mos keladi	Hudud soliq bazasini tashkil etuvchi sub'ektlarni rivojlantirishning maqbul stsensariysi bo'yicha potensial soliq tushumlarini (qarzar bo'lmagan taqdirda) o'z ichiga oladi.
Cheklangan (marjinal) soliq salohiyati	soliqqa tortishning fiskal funksiyalari ustuvorligi sharoitida, imtiyozlarning yo'qligi, maksimal soliq stavkalariga erishish imkoniyati	YAHM*ga mutanosib potensial soliq tushumlarini, shuningdek, belgilangan muddatda amalga oshirilmagan to'lovlarni oshirishni o'z ichiga oladi
Amalga oshirilgan soliq salohiyati	soliq tizimi, soliq qonunchiligi, xo'jalik yurituvchi subyektlarning faoliyatining xususiyatlarini inobatga olgan holdagi hududda soliq tushumlarining shakllangan darajasi	byudjet tizimining haqiqiy soliq tushumlarini, ularning undirilish darajasini (o'rtacha soliq stavkasini hisobga olgan holda) o'z ichiga oladi
Yashirin soliq saloy	soliq ma'muriyatchiligining yuqori samaradorlik darajasi xo'jalik yurituvchi subyektlarning soliq intizomining qarzar va yo'qotilgan daromadlar darajasiga mutanosib o'sishi sharoitida amalga oshiriladi.	o'z vaqtida amalga oshirilmagan to'lovlarning potensial tushumlarini va rag'batlantirishni optimallashtirish shartlarida hisobga olinishi mumkin bo'lgan daromadlarni o'z ichiga oladi

* YAHM – Yalpi hududiy mahsulot

3-rasm: Hududiy soliq salohiyatining turlari²

2 Muallif tomonidan ilmiy tadqiqotlar natijasida tuzilgan.

Yuqoridagi rasmdagi e'tiborli jihatlardan biri, hududning cheklangan soliq salohiyati soliq stavkalarining maksimumida, soliqqa tortishda minimal imtiyozlar, ya'ni soliqqa tortish fiskal funksiyasi ustuvorliklari sharoitida ta'minlanadi.

Soliq salohiyatini aniqlashga qaratilgan yondashuvlarni umumlashtirib, bu tushunchani turli nuqtai nazarlardan ko'rib chiqish mumkin degan xulosa qilish mumkin, ya'ni:

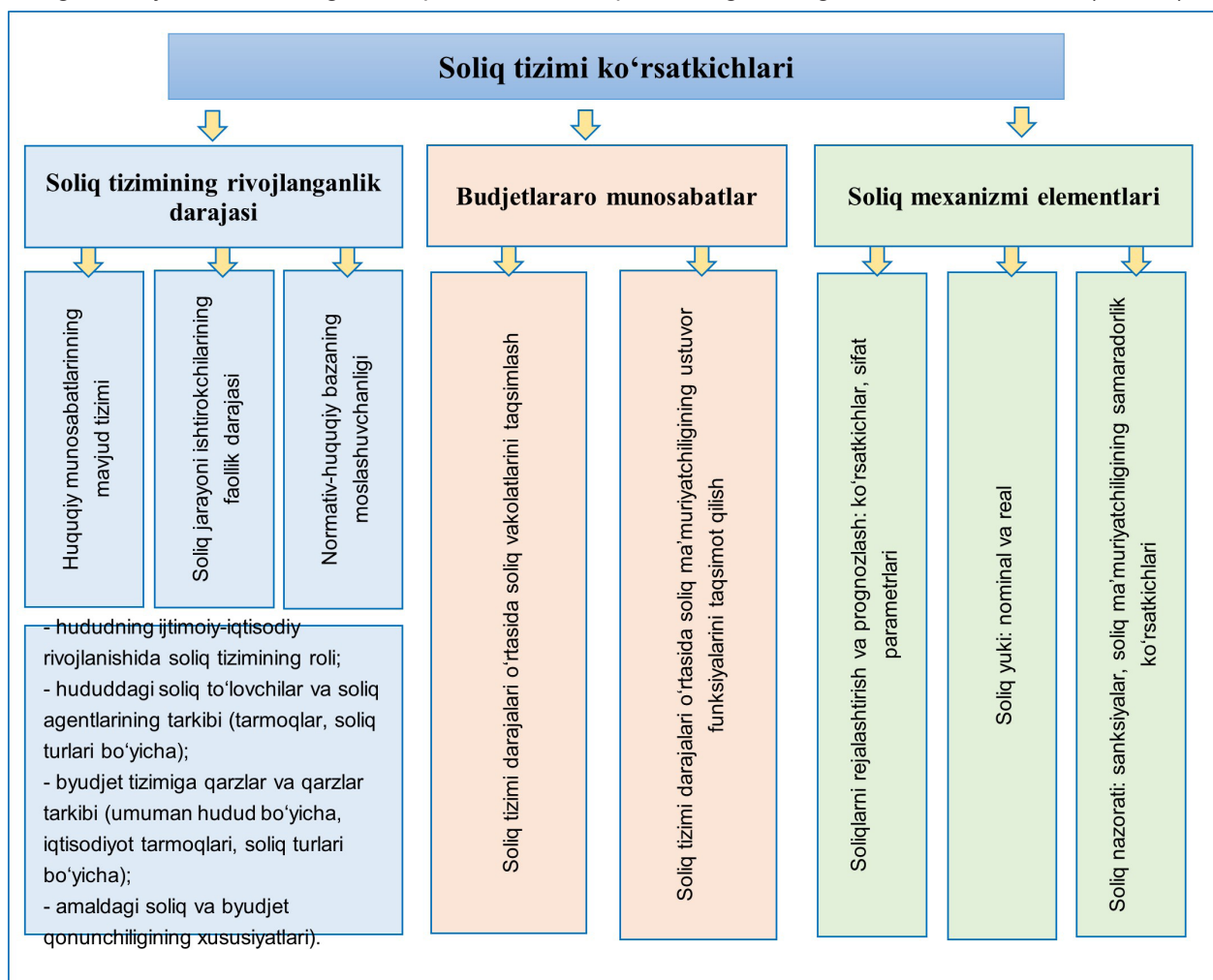
- soliq bazasini soliq salohiyatini aniqlashda vakolatli organlarning turli darajalari (respublika, hududiy va mahalliy) vakolatlari nuqtai nazaridan;
- byudjetning turli darajalariga soliq to'lovlarining haqiqiy tushumlari nuqtai nazaridan;
- hududni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uchun soliqlarni shakllantirish va ishlatilishiga ko'ra yalpi imkoniyatlar nuqtai nazaridan.

Iqtisodiy munosabatlarni rivojlanishining zamonaviy bosqichida soliq salohiyatini shakllantirishning xususiyatlari byudjetlararo munosabatlarning mazmuni, soliq instrumentlarining mavjud tizimi, soliq qonunchiligining holati bilan asoslanadi. Amaldagi soliq qonunchiligi va byudjetlararo munosabatlarning vujudga kelgan tizimi hudud byudjetining daromad bazasi ko'rsatkichlarini o'rnatishda hudud imkoniyatlarini sezilarli darajada chegaralaydi va soliq siyosatining yo'naltirilganligini oldindan aniqlaydi.

Yuqoridagi chizmaga muvofiq, nazariy jihatdan hududning soliq resurslarini to'plash instrumentlari va yo'llarini hudud soliq salohiyatini shakllantirish mexanizmi sifatida ko'rish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ko'rib o'tilganlarni inobatga olib, bizning nuqtai nazarimizga ko'ra, soliq salohiyatini shakllantirish jarayonini ta'minlovchi soliq tizimining uchta tuzilmaviy ko'rsatkichlari mavjud bo'lib, ularning o'zgarishi hudud byudjetining imkoniyatlari hisoblangan soliq daromadlari miqdorini o'zgartirishga bevosita ta'sir etadi. (4-rasm)

4-rasm: Soliq tizimining tuzilmaviy ko'rsatkichlari³

3 Muallif tomonidan ilmiy tadqiqotlar natijasida tuzilgan.

Birinci ko'rsatkich – qonuniy soliq munosabatlarining vujudga kelishi va uning tizimi, soliq jarayoni qatnashchilarining faollik darajasi, me'yoriy-huquqiy bazaning egiluvchanligi bilan tavsiflanuvchi soliq tizimining rivojlanish darajasi hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlar tizimi soliq salohiyatini aniqlashda bevosita ta'sir etadi.

Shuningdek, ikkinchi yirik guruh ko'rsatkichlari davlat byudjet mablag'larini shakllantirish zahiralari va xarajat qilishning ustuvorliklari direktiv shaklda o'rnatilishini va taqchillikni moliyalashtirish manbalari, muvofiqlik tamoyiliga hamda nomuvofiqlikning ehtimoliy chegaralarini hisobga olgan holda byudjetlararo munosabatlarning tizimini nazarda tutadi. Bunda soliq tizimi darajalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni amalga oshirish mexanizmi, ko'p tomonlama o'zaro bog'liqliklar sharoitida soliq munosabatlarini hayotga tadbiq etishning muayyan qonuniyatini ochib beradigan "fiskal federalizm" muhim o'rin tutadi. Bu o'z navbatida byudjetlararo munosabatlarda hududlar bo'yicha tegishli tashkilotlarning soliq vakolatlarini chegaralashning prinsipial asosi quyidagilarni nazarda tutadi: yagona asosda soliq tizimi darajalari o'rtasida daromad vakolatlari bo'limining doimiyliigi; biriktirilgan vakolatlarining natijaviyligini ta'minlash maqsadida ulardan natijaviy foydalanish uchun har qanday darajadagi byudjetning o'z daromadlarini etariligi, shu jumladan hududlar darajasida soliq ta'minotidagi nomutanosibliklarni pasaytirish; soliq vakolatlari simmetrik ravishda moliya va soliq tizimini shakllantirish sharoitida iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish uchun etarli darajaga bo'lishi lozim; hududiy soliq vakolatlari kapital, tovar va xizmatlar migratsiyasini cheklash imkoniniyatiga ega bo'lmasligi hamda bundan tashqari makrohudud ichida soliq yukini "eksport qilish"ga ruxsat bermaslik; har qanday darajadagi hokimlik organlari respublika qonunchiligida belgilangan tartibda soliq sohasidagi vakolatlarini, shuningdek daromad manbalari taqsimotini quyi organlariga berish; soliq sohasidagi vakolatlarning tabaqalashuvi gorizontalar emas, vertikal yo'nalishga ega bo'lishi lozim.

Ushbu shartlar soliq munosabatlarining barcha qatnashchilari manfaatlarini muvofiqlashtirishga yo'naltirilgan soliqlarni markazlashtirishsiz jarayonlarini amalga oshirish zaruriyatini ko'zda tutadi.

Uchinchi ko'rsatkichlar tarmog'i o'zida soliq nazorati borasidagi yo'nalishlarni, soliq ma'muriyatchiligining samaradorlik ko'rsatkichlarini, soliq yukining nominal va real holatini, soliqlarni rejalashtirish va prognozlash borasidagi ko'rsatkichlar hamda ularning sifat parametrlarini o'zida jamlaydi.

Shunday qilib, hududiy soliq salohiyati moliyaviy-iqtisodiy kategoriya sifatida muayyan hududning maqsadli soliq tizimi va soliq bilan tartibga solish mexanizmining qodirligini tavsiflaydi.

Yuqoridagilar asosida aytish mumkinki, hududiy soliq salohiyati – bu hududlardagi byudjetlararo munosabatlarni amalga oshirish sharoitida hududda soliqlarning to'planish darjasini miqdoriy o'lchovlarda aks ettirish ko'rsatkichlari majmuidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-iyuldagi "Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-5116-son Farmoni.
2. Xudoyqulov S. Soliq tushumlarini prognoz qilish metodologiyasini takomillashtirish. T. – 2019. 22-bet.
3. Худайкулов S.K. Совершенствования Оценки Налогового Потенциала Регионов В Узбекистане // Международная конференция. "Экономика Евразии" 2018 г. www.avekon.org/rroseedings/avekon10.rdf.
4. Бозогова Л.А. Бюджет дағомадлаги бағқаоглигини таъминлашда ҳудудлар солиқ салоҳиятини ошиғиш йўналишлари. Иқтисод ва молия / Экономика и финансы № 12, 2012. <https://syberleninka.ru/article/n/byudzhets-daromadlari-bar-arorligini-taminlashda-ududlar-soli-salo-iyatini-oshirish-y-nalishlari>
5. Энциклопедия рыночного хозяйства: финансы рыночного хозяйствования [Текст]: учебник / под ред. В.М. Родионовой. – М.: Экономическая литература, 2008. – 480 с.
6. Журавлева, Т. А. Налоговая составляющая экономического роста [Текст] / Т. А. Журавлева // Финансы и кредит, 2007. – № 13 – с.36-40.
7. Градов А.П., Ильин И.В. Экономическая безопасность страны. Принципы анализа состояния и противодействия угрозам // Экономическая наука современной России. 2005. № 3 (30). С. 88-101.
8. Быков В.П., Дембовская О.А., Лебедько Е.М. Экономическая безопасность регионов и преодоление угроз в современных условиях // Экономика и эффективность организации производства. 2006. № 5. С. 60–63.
9. E.Grignoreva, L.Gafirova. The economic security of state: the institutional aspect. *Rosedia economic and finance*. 24 (2015) 266-273. www.elsevier.com/locate/roresedia/ Ssiense Direct.
10. <https://lex.uz/doss/4674902>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.